

В.С.ВЕЛИКОЧИЙ,

доктор історичних наук, професор,
директор Інституту туризму ДВНЗ
«Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаника», м. Івано-Франківськ

ПОКУТТЯ: СОЦІОКУЛЬТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАЮ ПОГРАНИЧЧЯ

Серед етнографічних регіонів України, навіть Прикарпаття, Покуття вирізняється своєю багатогранною привабливістю. Географічне розташування краю, яке поєднує степову, передгірську та гористу місцевість, багату флору і фауну, чималі водні й бальнеологічні ресурси, багатий історико-культурний спадок створюють домінуючі передумови в порівнянні з іншими теренами країни щодо формування і реалізації туристичного продукту.

Загальноновизнаним є факт, що Покуття, як край, як окрема територіально визначена одиниця згадується ще з кінця XIV століття. Під ним в сьогodнішній етнологічній наці розуміють територію між верхніми течіями рік Дністер та Прут, яка сьогodні знаходиться в територіальних межах Городенківського, Снятинського, Тлумацького районів Івано-Франківської області цілком, Коломийського, Косівського, Надвірнянського і Богородчанського – частково.

Не викликає сумніву той факт, що територія майбутнього Покуття, споконвіку слугувала мешканням для автохтонного населення – предків нинішньої української нації. З часу появи на географічно-геополітичній мапі Європи Покуття одразу стає об'єктом зацікавленості Польського королівства. Саме воно успадкувало в результаті васально-сеньйоріальних угод територію колишньої Галицько-Волинської держави, вигравши боротьбу в угорських королів і значною мірою – литвинської династії Гедеміновичів.

Формування Покуття, як краю пограниччя, припускаємо, розпочалося власне в час Галицько-Волинської держави. На думку ряду сучасних українських істориків, етнологів, археологів саме вона внесла чималий вклад у формування молдавського етносу, у становлення молдавської державності XIV-XVII століть [1]. Більше того, саме з Покуття розпочинався процес поширення традицій культурного, релігійного й національно-політичного характеру на Подністер'я середньої і нижньої течії – так зване Пониззя (в межах якого і лежить більшою частиною сьогodнішня територія Молдови). Дані сучасної науки настільки промовиті, що це дає підстави стверджувати професійному історичу І.Скочиласу про формування й запровадження до наукового обігу концепту “Русо-Влахії” як спадкоємиці Галицько-Волинської держави[2].

Таким чином, можемо сміливо стверджувати, що Покуття є краєм українсько-польсько-румунсько-молдавського пограниччя. Як і кожне порубіжжя, воно є контрастним, характерне поєднанням протиріч, слугує прикладом полікультурності й національно-державної самоідентичності,

міжнаціональної толерантності й локомотивом процесу національного самоусвідомлення.

Будь-яке полікультурне середовище є цікавим для того туриста, який зорієнтований на споживання продукту культурно-мистецького характеру. Що приваблює в ньому? Вважаємо, що головними відмінними рисами пограниччя є його унікальність, неподібність на інші більш моноетнічні регіони країни в плані культурно-історичної спадщини. Другою визначальною ознакою вважаємо також динамізм розвитку краю. Термін “пограниччя” за словами В. Міньоли вказує на простір “між”, на “буття і процес на кордоні” як лінії, смузі, що розмежовує. Тут

варто говорити не про ізоляцію, а про потенційний діалог між соціальними, культурними, економічними та політичними партнерами “кордону”, тобто пограниччя[3, С.64]. Таким чином, пограниччя не належать абсолютно цілком лише певній культурі або державі, є, так би мовити, порубіжною територією, де відбувається плавний перехід від однієї культури до іншої.

Водночас пограниччя є тією спільною територією, на якій культури невідворотно вступають у певні стосунки, долаючи часто своє упередження та стереотипи, долаючи національні й етнічні кордони. Наявність кордонів означає можливість їх подолання та співпраці, саме тому жоден кордон не можна вважати ні цілком замкнутими, ні цілком відкритим[4, С.213]. Перетинання кордону є дійством знаковим та значущим, це розширення меж світогляду, духовне збагачення і розвиток. Подолати кордон – означає вийти за межі власного, комфортного і зрозумілого світу, перейти у місце чуже або ж звернути увагу на раніше непомітне. Подолання розмежовуючих ліній завжди таїть у собі поступ.

Виходячи з цього концепту, пограниччя є найбільш цікавим для внутрішнього туриста. Усвідомлення ним свого етнічного походження і національної приналежності, сприймання стереотипу самоідентифікації в загальнонаціональному масштабі робить занурення в інший культурний світ в межах його ж країни чимось загадковим, непізнаним, цікавим, привабливим.

Покуття, як і інші пограниччя, витворює своєрідний єдиний культурний простір на міжнаціональному, полікультурному рівні. Уважний турист часом може і не помітити різниці в архітектурних формах об’єктів, перебуваючи в старовинній частині Львова, Івано-Франківська, Кракова, Коломиї чи Відня.

Сучасний світ все більше набуває рис “межовості”, суспільства все частіше розуміють, що існування в координатах “свій – чужий” є тупиковим, для просування вперед необхідне збагачення і порозуміння з іншими культурами на усіх рівнях: політичному, економічному чи соціальному. Погоджуємося з українським дослідником пограниччя Олександром Шевчуком, що наймодернішим і найрозвинутішим у цьому сенсі є саме пограниччя, адже подібна співпраця існує в його межах від самого початку, це певна його вроджена риса [5]. Пограниччя є відкрите до сприйняття нового, існування на кордоні, наближення до іншої культури, сприяє тому, що на цій території відбувається збагачення культури, творення знакових для неї речей та подій.

Типовим прикладом елементу культури пограниччя є монументальна архітектура Покуття, представлена трьома замками: Городенківським, Раковецьким, Чернелицьким. Їх відновлення і використання з господарською, культурологічною та дослідницькою метою повинно надати нового імпульсу в створенні якісного туристичного продукту, привабливого і економічно вигідного для краю. Важливою в цьому плані, на нашу думку, могла б стати українсько-польська співпраця.

Ще одним прикладом культури пограниччя на Покутті є скульптури польського митця єврейського походження Йогана Пінзеля. Він був виразником своєрідного напрямку експресивної динаміки. Суть цього напрямку полягала в тому, що, зводячи масивні статуї, автору вдавалося досягти легкості і граційності. Складається враження, що фігури нібито зависають у повітрі в плавних спіралеподібних рухах менуету. Цей напрямок в архітектурному мистецтві ніби синтезує в собі пишне бароко і легкий та витончений стиль рококо. На Покутті його твори збереглися в костелі Непорочного зачаття Діви Марії в м. Городенці [6, С.69] і є частиною української національної культурної спадщини.

Насамкінець слід відзначити, що пограниччя є не лише місцем культурного обміну і культурного взаємозбагачення. Воно виступає і осередком збереження національної ідентичності, територією і простором продукування національного самоусвідомлення через збереження традицій, звичаїв, обрядів, національної культури. Поєднання різного і нетрадиційного викликає увагу і зацікавленість туриста. Наявність таких компонентів, своєю чергою, збільшує шанси краю на розвиток туристичного потенціалу, збагачення його мешканців, на збереження національно-культурного спадку.

Література:

1. Пониззя//[Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://uk.wikipedia.org/>
2. Скочиляс І. Галич після Галича: Пониззя (Русо-Влахія) у XII – XIV століттях та утворення Молдавського князівства/Ігор Скочиляс //Княжа доба: історія і культура / [відп. ред. Володимир Александрович]. – Львів, 2011. – Вип. 5.– С.29-71.
3. Адвилонене Ж. Проблематика и возможности понятия «Пограничье» / Ж. Адвилонене//Перекрестки – № 2-4. – 2008. – С. 57-89.
4. Бреский О., Бреская О. От транзитологии к теории Пограничья. Очерки деконструкции концепта “ВосточнаяЕвропа”. – Вильнюс: 2008. – 336 с.
5. Шевчук О. Пограниччя як соціокультурне явище/ О.Шевчук//Наукові записки. Серія “Культурологія”. – Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2012. – Вип. 10. – 224 с.
6. Никифорок В., Смеречанський Р. Старожитності Городенківщини (у фактах, легендах, домислах).- Снятин: Видавничо-редакційний відділ “Над Прутом”, 1995.-112 с.